№ 30 — Շաբաթ 27 Նոյեմբերի 1882 Շաբաթ 27 Նոյեմբերի — № 30

Խմբագրատունը բաց է 3 ից մինչև 5 ժամը ճաշից յետոյ։

Խմբագրութեանս ուղարկուած գրութիւնները պէտք է լինին մաքուր գրած, գրողի ստորագրութեամբ ու հասցէով։

Յօդուածները կը վերադարձնենք միայն անձամբ պահանջողներին և առանց որ և իցէ բացատրութեան։

Յօդուածները կարող են ենթարկուել փոփոխութեան։

ՊՍԱԿ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ.

Հրատարակվում է ամեն շաբաթ օր մի թերթ.

Տարեկան բաժանորդագինն է Երևանում 4 ր. իսկ Երևանից դուրս՝ 5 ր. կանխիկ վճարելի։

Յայտարարութիւններ տպագրվում են … … իւրաքանչիւր բառի վճարն է 2 կոպ.

Հասցէն՝ Эривань. Въ редакцію газеты «ПСАКЪ».

ՊՍԱԿ
(ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)
ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԼՐԱԳԻՐԸ
ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ
Առաջիկայ 1883 թուականին
Կը հրատարակուի նոյն ծրագրով, շաբաթական մի անգամ և հետևեալ պրօգրամմայով. I. Տեղական կարգադրութիւններ. II. Առաջնորդող յօդուածներ. III. Թղթակցութիւններ. IV. Տեղական լուրեր. V. Խառն լուրեր. VI. Բանասիրական (ֆելիետոն, պատկերներ, վիպակներ, ինքնուրոյն կամ թարգ. յօդուածներ գիտութեան զանազան ճիւղերի վերաբերեալ, մատենախօսութիւն). VII. Պատասխանք խմբագրութեան և VIII. Յայտարարութիւններ.
Տարեկան բաժանորդագինն է Երևանում 3 ր., իսկ Երևանից դուրս — ամեն տեղ — 4 րուբ. կանխիկ վճարելի։
Ստորագրուել կարելի է Պսակի խմբագրատանը։ Օտար քաղաքացիները գրեն՝ — Эривань. Въ редакцію ПСАКЪ.
Ծանօթ. Եթէ հանգամանքները նպաստեն Պսակը կը հրատարակուի շաբաթական երկու անգամ միևնոյն բաժանորդագնով։

ՄԱՀԱՑՈՒՑԱԿ

Դարակատանի Արմի թաղում մէջ Աստրախանի Առաջնորդը յաւիտենական հրաժեշտ տալ կենաց աշխարհին։ Նոյեմբեր ամսի 13 ին մի օրում, մի սրտաշարժ յուղարկաւորութիւն էր կատարւում Սոլոմոն քաղաքում. Այդ օրը Սոլոմոնա … էր մագիստրոսը, որ թաղումն էր … անձնատուր էր հոգին, իր հայրենական առաջնորդին, որ յուղարկաւորում էր … դէպի անդրանիկ, դէպի յաւիտենական … Գրիգոր Արքեպիսկոպոսին։

Հայոց հոգևորականութեան մէջ շատ եպիսկոպոսներ կան, բայց և շատ քչերն են, որ արժանապէս վայելում են այն հանգամանքն ու …, որ վայելեց ի Տէր հանգուցեալ Գրիգոր Արքեպիսկոպոսը թէ իր խոնարհ յանձնուած հօտից ժողովրդից և թէ Հայ մամուլի բոլոր թղթակիցներից առ հասարակ։

Գրիգոր Արքեպիսկոպոսը գիտնական չէր, բայց …բարձր էր կանգնած իր ազնիւ …, իր բարեկամ սրտով, իր անարատ հոգով, իր անշահասէր բնաւորութեամբ։ Նա մի գործօն, մի անձնուէր հովիւ էր առաջնորդական աթոռի վրայ։ Նա կարճ ժամանակում … այն … չափերը … մի քանի տասնեակ … ընթացքում. Եւ հենց այդ իր … գործունէութեամբ է … նա։

Արքեպիսկոպոսն նա միայն հեռու իր ծննդավայրից, հեռու իր … ազգականներից։ Նա գերեզման իջաւ տանելով իր հետ իր հօտի, իր ժողովրդի յարգանքը, … սէրը և համակրութիւնը, որ ամենամեծ հարստութիւնն ու վարձատրութիւնն է աշխարհիս մէջ կատարեալ մարդու համար. Թող նրանց օրհնեալ … բարի և մաքուր յիշատակը հոգևորականութեան մէջ … անմահ։

Թէև դու … օտար հողի ծոցում, սառը գերեզմանի մէջ, … մարդին Գրիգորի, … բարձր ու կենդանի մնացած շատ սրտերից…

Բարեգործութիւն … և … Գրիգոր. հանգի՛ր … դու կենդանի ես քո … մէջ, կենդանի ես … սրտերում մէջ, կենդանի ես նաև քո բարի գործերի մէջ…

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
Պաշտօնական՝ Թագ. հանձնաժողովին. ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ Էջմիածնից. ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.
ՖԵԼԻԵՏՈՆ. «ՊՍԱԿԻ» ՓՈՍՏԱՐԿՂԸ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՖԵԼԻԵՏՈՆ

— „Մարդի՛կ կարաւ … — կասեն Պսակի ընթերցողները։ —

— Բայց չէ, նա պատել է. Ճշմարիտ է, շատ երկար ժամանակ է, որ միմեանց չենք տեսել, միմեանց հետ չենք խօսացել։ Բանից պատճառի չէր։ Երկար ժամանակ անցաւ … ես նոր գիտեր եմ …, նոր բաներ եմ … փորձել, որոնք և … ընթերցող, քեզ էլ հաղորդել։

Ճշմարիտ ասած՝ մինչեւ այժմ ես շատ սխալ տեսութիւններ, շատ անճիշտ գաղափար եմ ունեցել աշխարհիս վրայ, սխալ կարծիքներ՝ մարդկանց վերայ. … և միանգամայն հակառակ հասկացողութիւն եմ ունեցել նաև աշխարհի մէջ գործածուած բառերի-գաղափարների վրայ.

* * *

„Ժամանակը փոխուել է. Նրա հետ և մարդը ամբողջապէս, մինչև անգամ և նրա լեզուն"… Աշա իմ գիւտը։

Նայելով ներկայ մարդկանց խօսքերին և գործերին, ես առաջ շատ խորթ … տեսնում էի, որ խօսքերի ու գործերի մէջ ամենևին համերաշխութիւն չը կայ։ Երկար ժամանակ չէի կարողանում այդ հանելուկը մեկնել. վերջապէս մեկնութիւնը գըտայ միայնութեան — անյայտութեան մէջ։

Մեր նախնիքն առաջ խօսացած են եղել ուրիշ լեզուով — հիմիկուայ գրաբառով. իսկ այժմ խօսում են ուրիշ լեզուով. Հին լեզուի բառերն անշուշտ այժմ նոյն նշանակութիւնը չունեն. օրինակ … բառի նշանակութիւնը … այժմ հակառակը պէտք է հասկանալ. … այս … նոր բառարանի բացակայութիւնը. Եւ հասարակ … պէտք է կարդալ … մի յատուկ գործածութեան կամ … թէ գործ են անում մի բառ. բայց … հակառակը. այդ ամենևին չէ նշանակել թէ այժման մարդիկ են սխալ. երբէք. … կը նշանակեր հաղորդել ներկայ լեզուի … բառից պէտք է հետևցնել որ բառը նշանակութիւնն է փոխուած. Բերեմ մի քանի օրինակ։

* * *

Արձագանք ի խմբագիր պ. Գրիգոր Յովհաննիսեանը, խմբ. գիտէք որ այդպիսի մարդ է, որ գործում է … պարզում … խօսքն ու գործը տարբեր տարբեր հակադրութիւն լինին։ Ահա 25 ին հեռագիր է ուղարկում Մանկունուն … Հեռագիրը վերջացնում է այս բառերով՝ „Տիֆլիս քաղաքի Հայ հասարակութիւնը իր կողմից պատրաստ է ընծայել ամենաեռանդ օժանդակութիւն"։ Բայց երբ այս „պատրաստականութեան" վրայ լինուած, Մանկունին հեռագրում է նոյն պարոնին թէ ուղարկեցէք … Դորեկին նորին … համար. Ուր … քաղաքի Հայ — հասարակութեան կողմից խօսող Գրիգոր Յովհաննիսեանը խելքի գիմում է Տիֆլիսի Հայոց նոր … Դորեկի համար ճանապարհածախս պահանջում։

Արանից ես երբէք չեմ եզրակացընում, թէ պ. Յովհաննիսեանը սուտ է խօսեցել, մեծ ու փոքր … մեծ մարդու հետ … մէջ մտնել է յետ … Երբե՛ք։ Պարոն Յովհաննիսեան Գրիգորը հայերէն մէջ … անի բանած՝ որ նրա … համար օրէնք … բերենք. … ծառայել … թէ „ընծայել օժանդակութիւն" այժմ կը նշանակի „Հայոց նորին …" տալ օժանդակութիւն. և ոչ թէ այդ պատրաստակամութիւնը յայտնողի կողմից — ինչպէս հասկացած են եղել մեր նախնիքը…

* * *

Կարծեմ ամեն ոք ճանաչում էր … մեր — Հայ գրականութեան … մէջ փայլող աստղերին — պարոն … (այժմ տիրացու) Պռօշեանցին. Սա իր հեղինակութիւններով ազնուութիւն է քարոզում. սա իր պաշտօնով (թեմական վերատեսուչ) ազնուութեան ճանապարհը ցոյց տալ է ներկայանում. սա իր խօսակցութիւններով ամեն պատահներում և ամեն մարդու վրայ ազնուութեան ջատագով է ինքն իրեն հանդիսացնում. Ես այս ամենին հաւատում եմ. և ինչպէս կը համարձակուեմ չը հաւատալ.

Բայց եթէ նա թեմական վերատեսուչ չեղած ժամանակ յարձակումներ էր անում մեր հոգևորականների վրայ, եթէ նա մինչև անգամ — անգամ վէպեր էր գրում որանց կեանքից, եթէ նա անսակցութիւն անգամ չէր ուզում ունել առ հասարակ հոգևորականի հետ, եթէ նա պաշտօն ունեցողներին ուրիշ … բարեկամութիւն էր ցանկանում իր անպաշտօն միջոցում, իսկ այժմ եթէ ընդհակառակը նա նոյն հոգևորականների փեշերին ծունր է կրկնում, նրանց արածները օրինակելի է քարոզում, նրանց պաշտպան փաստաբան է հանդիսանում (ի հարկէ այդ ամենը նրանց ներկայութեամբ), եթէ ամենևին պարապ է մնում, քաղաքից … դուրս չէ գնում, եթէ նա Հոկտ. 30 ին զբօսանում քարոզում, յորդորում էր ամենքին գնալ առաջնորդարան Մանկունու ձեռն ու բաճկոնք բանալուն ներկայ գտնուելու, իսկ մի քանի օրից յետոյ եթէ նա Մանկունու մարդկանց մօտ կռիւ էր գցում, ծակատում էր Մանկունու պաշտպանելու յառ պատերազմում, եթէ նա աշխարհիս երեսին ոչ մի մարդու չի հաւատում, եթէ նա ոչ ոքի վերաբերութեամբ անաչառապէս չի խօսում, այդ ամենը ընաւին չեն նշանակիլ թէ նա — Պռօշեանցը, տիրացու Պերճը անազնիւ է. քա՛ւ լիցի. Այդ անհաւատալի մի բան է. Ինչպէս կարելի է որ մարդ իր քարոզած, իր փայփայած գաղափարների ընդդիմապատկերը լինի. երբե՛ք. Այլ ընդհակառակը գրանով ուզում եմ ապա-

ԹՈՂ. ՀԱՄԵՄԱՏԵՆ

—

Պօլիսն իր հրատարակուած օրից սկսած՝ միշտ ընդարձակ տեղ է տուել Էջմիածնի վերաբերեալ յօդուածներին, որովհետև ինքը մօտ լինելով, ինքը Էջմիածնի հայութեան ան[illegible] հասկանալով և միշտ նրան անկեղծ սրտացաւ գտնելով, ինքը Էջմիածնում կատարւող խռովութիւններին գրեթէ ականատես լինելով՝ չէր կարող աչքերը փակել, չէր կարող լռել, ձայն չը բարձրացնել, չէր կարող իր կոչումին դաւաճանել: Իսկ թէ որս բողոքները անլսելի մնացին, որս ձայնը փախառուած գրիչները խեղդել ջանացին, այդ բոլորովին ուրիշ բան է: Սա իր պարտքն է կատարել, նրանք էլ իրենց. թող անաչառ ընթերցողները դատեն թէ ո՞րն է արդարացի:

Այսօր Պօլիսը հանդէս է գալիս մի ուրիշ բողոքով. նա գնում է հասարակութեան առաջ մի ուրիշ դատ՝ իրաւութեան Վեհափառ Հայրապետը հիւանդ է. հիւանդ է անյոյս. այս կսկիծը կարող չէ: Ու՞չ որ նրա չեն զգուշանում, անպատ և բժշկ-կին Նորին Օծութեան ամենայն գրութեան ժողովուրդը տարբերութեամբ կորած խնդիր է, որ Էջմիածնի լռութիւնն է չաթերնիկից: Նրանից պարզ երևում է, թէ նա որ բան կարող է հետաքրքրել պաշտօնական գործավարութեան...

Պօլիսը հրատարակելով [illegible] ակնարկում է, որ գրեթէ ամեն օր 10—20 կոնդակներ են գալիս տպելու, որը ընդհանրական խաչի, որը կաթողիկոսի, որը ուրիշ բաշխ-ման թեան են, և այս ամենի համար ուղղակի ազգահամբոյրներ են նրա ձանում... Մեզ լաւագոյն հետ մենք են ուղղակի կաթողիկոսական կոնդակների սառըտթեանց կեղծ լինելուն. Մենք դարձնում ենք սրա վրա հասարակութեան ուշադրութիւնը: Միթէ Սինօդի անդամները էն, ուսումն, կարգ է որ կաթողիկոսութեան են, սակայն թէ բաշխելու չունեն յայտնելու և թէ չառնելն էլ գիտեմք լուսն, որովհետև այդպիսով նրանք էլ մէջքով են ձեռք բերել իրենց բարեկամներին շահելու...

Եթէ, լոկ ասութեան, արդարև Վեհափառ Հայրապետի առողջութիւնը խախտուել չէ—և ո՞վ գիտէ քանի ժամանակներից յետէ, այն ժամանակ պէտք որ թող ինքը մտածէ թէ ինչե՞ր ինչե՞ր չեն եղած լինել Վեհափառի առողջութեամբ, բայց ոչ նրա գիտութեամբ: Ահա թէ որպիսի գաղտնիքներ պիտի բացայէին հասարակութեան առաջ այն թղթերով, որ այժմ [illegible] պաշտպանութեան, առանց քննելու կարգադրել, Պօլիս ուղարկուեցան: Այս չատ հետաքրքիր բան է: Ականատեսները պատմում են, որ այդ թղթերի ուղղեկալ այն մի քանի օրերում հոգու դաշն, մաշել և կոտրել մէջ է եղած եղել...

Վերջապէս այս բանի մէջ շատ գործութեանց ամենածանրութիւնն է ծածկուած: Մենք որոնց լաւ ճանաչելով՝ յատկ բան հաստատում ենք. թող ասութեան ենթարկեն օրինաւոր դուրս տուած բոլոր կոնդակները, թող համեմատեն գրանց Հայրապետի խախտուած առողջութեան ցոյց, թող ստուգութեան ենթարկեն՝ Ասում ենք ստուգութեան ենթարկեն, բայց ոչ այնպիսի ստուգութեանց, ինչպիսին տեղի ունեցաւ. թղթերի քանալու ժամանակ ը.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԶՄԻԱՆԻԷՆ.

19 Նոյեմբերի.

Թղթակցին վիճակն էլ մի վիճակ չէ եղել: Ի՞նչ անեմ Աստե՞ն օր, ամեն ժամ գրելու նիւթեր են ծնանում, սակայն ինչ օգուտ, երբ գրածդ ոչինչին տեղ է անցնում. Աչքիս դեռ էլ մի բան կարծեմ, եթէ գանէ մեր մամուլի մէջ գիւղացին գիտնականը գիտնալին փոքր ինչ պատկերնքով վերաբերվել պէտք այնպիսի անկցոյանի խորութիւնների, որոնց պէտք գրել կամ երանց պաշտպանելը ուղղակի անմտութիւն, ուղղակի գործն հաւ ընկերացութիւն սնունդ կը նշանակէ: Անհնար թէ ժողովուրդը իր պատուհասները չի յայտնէր, բայց իրենց խղճին ինչ է եղել. Բայց եւ ինչ էլ որ լինի, մենք մեր պարտքը կը կատարենք. թող այ սուհեռն ամեն որ ինքը մնացել իր անելիքը:

Այն ամենայն անցքերը յառաջ տեղի ունեցան Հոկտ. 30 երեկոյեան, Էջմիածնի միաբանութեան մէջ կենտրոնացած ուղիղ մեծ երեթիւն տիրած է: Այդ օրը միջոց էր մի լաւ հոգեկան, ու նոյնէր փորձած ուղարկողին գեղջին, որ հասնար թէ ինչեր լինելու էին այն օրկենքի մէջ: Այդ մարդը այն շնորհաւոր, բայց հագիս թէ կենդանութեան նշաններ կերևնային դէմքի վըրայ: Եթէ Ն. երկրակալը ի զուր չը գնէր իր միջամտութիւնը, եթէ կերուած արկղները չրգաւոր և առանց քննելու տեղից ձեռքը չը յանձնէր, գուցէ ստրկայ բողոքը Վեհափառ Նօթուղիկոսին առաջ ընկնելը դէպի անդարձ գնալ... Սակայն բանը այլ կերպարան առաւ... Պրեսն գաղտնիներ ժամին գունող: Պրեսն ձեռք եղելութիւններ ծածկուեցան Սանկտենին վերջնականպէս հասաւ իր նպատակին: ժամանակով, երբ նա ի կատար ածի իր մտադրութիւնը, այնժամ երբ մի ուսանին Սանկտենան ոխով հիմնի երբ ապերջութեան մի ամբողջի հրապարակէ, թէ կարող և թէ իրաւունք պիտի ունենայ ինքը գինքը արդար անել ցուցանելու: Հոյ դատմիրքին, Էջմիածնեցւոց միաբանների ու Սինօդականներին ուշինչ համարելով՝ ծաղրի և ծանակի նիւթ դարձնել. Ուսուցանի մամուլի վրա ծիծաղել և այլ և այլն: Մենք այս ամենը այժմ էլ խոկ կը գուշակենք: Ես երանամ [illegible]

Միթէ արդարացի չէ՞ մտածել անհնար որ Եթէ [illegible] ու մեծամասնը ձեռ ընդուել [illegible] Սինօդի [illegible] ամէնի յայտնի [illegible] բոլորի մէջ նրան [illegible] գէմին, եթէ կարծ կարելով՝ այդ երկու հոգին նրա ձեռքին խաղալիկ չէ դառնային, միթէ նա կը համարձակէր, միթէ նա կարող էր [illegible]

ցուցել իմ խօսքը թէ այժմ աղնիւրութ կազմուած է բոլորովին ուրիշ տեսակ գաղափարութեանց հետ. ուրեմն նա կորցրել է իր նախնի նշանակութիւնը. Այն, որ առաջ մեր նախնեաց լեզուով աղնիւ էր, այժմ մեր լեզուով անազնիւ է և հակառակը.

* * *

Մեր ազգի ամբողջ պատմութիւնները կոչացնում մեր հոգևոր հայրերի գործերը. թէ այժմ մեր հոգևոր իշխանները [illegible] են առնում, այդ չէ նշանակել թէ նրանք կաշառակեր են. եթէ բնածը բաժինքներ են կապում այդ չէ նշանակել թէ նրանք ղշխեր են, ընչասէր են. եթէ նրանք կալուածների մէջ են մըտնում այդ չէ նշանակել թէ նրանք արծաթասէր են. եթէ նրանք զանցառութիւններ գործում են անում այդ չէ նշանակել թէ նրանք իրենց կոչումը չեն ճանաչում. եթէ մեր առաջնորդներն այժմ փառասէրական են, անգութ են. քանի մարդու հետ թշնամի. այնքան էլ գիմակ կը հագնեն. այդ չէ նշանակել թէ նրանք ստեղծ են, ամբարտաւան են, անհաստատ են. թէ նրանք մեր հին հոգևորականների դիմակ կրեն, վառ կեղծիք չէ, ամենևին ոչ. այդ մտածելը երեկոյան յանցանք կը լինէր մեր կողմից. չէ՞ որ դրանք մեր միջի սուրբ, սրբազան հայր. հովիւ համարուած բարձր անձինք են. Ինչպէս կարելի է թոյլ տալ այդպիսի կասկած անգամ առնել. Եւ մեր միտքը բոլորովին այդ չէ. Մենք դրանով ուզում ենք աղեկի պարզացուցել մեր խօսքը. թէ այժմ մեր ժամանակում սուրբը, սրբազանը, հայրը, սրտացաւ հովիւը նրանք են, որոնք կատարում են մեր վերև յիշուածները. մեր հին հոգևորականներին այժմեան լեզուով պէտք անսուրբ, անսըրբազան, ոչ—հայր, անսրտացաւ հովիւ անուանել... ուրիշ կերպ չէ կարելի...

* * *

Վերցնենք մեր կրթուած, մեր ուսում առած դասակարգը, մեր ազգը դատաւորական դասակարգը. Եթէ դըրանք ժողովվում են միայն այնտեղ, որ տեղ որ առատ փող կայ, եթէ նրանք երեսի վրա ընկած են Թուրքում միւս դասուններ, գիւղերը, կեդրոնները. եթէ նրանք իրենց ամեն մի ժամը անվարձ չեն թողնում. թանգ են գնահատում. եթէ նրանք մի և նոյն ժամանակ բարոզում են թէ ժողովուրդը լաւ (խմա՛ վատ) ուսուցիչը չը պէտք փողին ծառայի, չը պէտք իր անձի վրա մտածի. Նա պէտք է զառակաւանից իր պաշտօնի փոխմաթեամբը. նա պէտք վարձատրուած համարի այն բարձր մտքով, թէ նա ազգգայ սերունդ է կրթում, թէ եթէ այժմ ինձ չեն գնահատում, ապագան ինձ կը գնահատի, թէ վերջապէս բարի գործը, վսեմ յոյսը, իդէալական պարտքը պէտք վճարել առանց աչք ունենալու վարձատրութեան, թէ պէտք անձնանուիրութեան օրինակ լինեն իրենց սաներին են, այդ չէ թէ կը նշանակի թէ նրանք—բարձր ուսում առած ուսուցիչները—մանկավարժները խոսում են տւում, թող քո մախը ես փչում ուրիշների աչքին [illegible] պանները լինեն, որ իրենք շահուեն. քաւեցի. աստուածութիւն՝ Ես էլ այդ [illegible] պարզացուցանում իմ միտքը. Ներկայումս անձնուիրութիւն բառը բոլորովին այն չէ, ինչ որ անցեալում. պէտք այդ բառով հասկանալ այն տեսակ գործառնութիւն հասկանալ. ինչ որ անում են մեր մանկավարժները. որովհետև անհերքելի մի բան է թոյլ տալ մտածել, թէ նրանք, մանկավարժները, ազգի դաստիարակները, այդ բարձր կրթութեան տէր մարդիկը կեղծաւորիներ կը լինեն. իրենց արածը հասկանալու չեն լինել, թէ նրանք սխալուած, թէ նրանք փողին ստրկացած լինելով իրենց կոչումը դաւաճանած կը լինեն. երբե՛ք. դա մարդից դուրս բան է.

* * *

Առնենք մամուլը. առնենք լրագիրներ, ամսագրեր, որոնց թիւը օրըստօրէ [illegible] Աստուծոյ օր օրի վրա շատանում [illegible] ներ հրապարակախօսներ, առնենք գրիչներ. եթէ նրանք միմեանց թշնամի են, միմեանց հակառակորդ—այդ չէ նշանակել թէ նրանք էլ փոխն հաշիւ ունին. եթէ նրանք մէկ մէկու [illegible] աղնիւ են համարում, այդ ամենևին չէ նշանակել թէ նրանք հաստատ գլխէն որ ընթերցողների մէջ չը կան ինքնաբոյն կերպով դատողներ, որ այդպիսով կարող են չզգալ. խօսել հայ ժողովրդին, որ դրանով բաժանորդներ կորցնեն մէկ մէկից. եթէ դրանք պաշտպանում են սուտը, արդարացնում են զրպարտութիւնը, այդ չէ նշանակել թէ նրանք էլ են կաշառուած. թէ նրանք էլ են փողի ստրուկ. եթէ նրանք պաշտպան մի ժողովրդի մի հասարակութեան վրա ծիծաղում են, նրան գաւազան տեսակ ծաղրի առարկայ են դարձնում, որ նա բաւական մէջ մտնել [illegible] կազմակերպութիւնների (խմա՛ իրենց ընկերակիցների) ձեռքից կողոպտուած լինել, քննելու, ընելու իսկ եթէ մի քանի օրից յետոյ նոյն մարդիկը զերծ են անուանում մի ուրիշ հասարակութեան, որ նրանք թոյլ տուեցին փոխել հանգիստ [illegible] թաղելու համար պէտք անդամաձեռ աղաւաղութեան դրօշակ բարձրացնելին. մի քանի հարիւրներ էլ պէտք գնային—եթէ այսպիսի հակառակ գաղափարներ են յայտնում, եթէ այս

տարիձան բանտողը, այդ տարիձան տիրանդիքը ջանքերի և բոլոր խելքի վրա Բնաւ։ Եթէ նա այսօր հա՛ գիտում, մեր տաւղ յանցաւոր այն բանի համար, որ իր բանած ճանապարհով բազմաթիւ կոյրից հայ հոգեւորականին նշանակութիւնը, անփոյթին նրա փորձը, եթէ նա յանցաւոր էջ... ապէս, ահա և անպարտական բոհանակով լցրեց մեր գիւղերը, եթէ նա յանցաւոր է, որ արմատական ավեց մեր հոգեւորականների միջից սէր, միաբանութիւն, եղբայրութիւն հետ եղել-բանելով այն ընթացքը, որ տառ մէ «բարեկամն'ս զի տիրեացես», եթէ նա յանցաւոր է նրանով, որ ոխ. մնականութիւնը, կաշառակերութիւնը, չոր չարաշխութիւնը նորա մանձից — մեր հոգեւորականութեան մէջ բոյն ձգեցին, եթէ նա յանցաւոր է, որ Էջմիածնի պանծալի նորա տատանուներ — սարդոստայնով լով զանազան ուղեւոր ու ալեւոր խոսքերի, զանազան հրապարակախօս ների նոր ժամանակին իրեն պաշտպանելը, իր տիրոջ ծածկելը պայմանով, եթէ նա յանցաւոր է, որ անմեղ անզը տառապող հոգեւորականների պատժեց, խեղճ ու զիւ նականների ազատեց, արժանաւորների հալածական արեց, եթէ նա յանցաւոր է, որ Վեհափառ Հայրապետի սիրտը խոցով մաշում գալով թոյնը մինչեւ հոգեւորական տաճարները ամփոփելիս և փորձառու թիւնները ասաց զանազան անձերի, մի խօսքով և եթէ նա յանցաւոր, որ ապրիլ ցավ եղ Էջմիածնի Սինոդի — միապետութեան — հոգեւորականութեան պաշտպանն...

անվճարը այդ անունի համար կրկնապատիկ աւելի պատժելիութեան են, յանցաւոր են Գ. և Ն. եպիսկոպոսները, որոնք միջից, դէնը, գործերը եղան նրա ձեռքում այդ անուր կատարելուն համար, դա՝ անխիղճ տառն նա այն ճնշկատաց, այն չարաբախտներ, այն վիշտերի գրչներ բոլոր գրոց պաշտպանելով, գրեթէ գովաբանելով՝ եթէ տարին դրանց խոստանք անիծ տարին դրանց մեկը եւ անիրաւութեան, անվճարելի գործեցէջ։ Սրանք անունը նրանում են իբրեւ ներկայ անմխիթար դրութեան։

Ինչե՛ր, ինչե՛ր չեն եղել, չեն անցել Էջմիածնի պարիսպների մէջ. ինչեր չեն պատահել և նրանցից դուրս Տերունի, ուխտաւոր արքեպիսկոպոս անդ այցելուներ թափեցին — անմեղ տառապող ներկա թշնամիներով. փորձած նեղ տեղոր ու գարկս եղին անարգել միաբանութեանց տակ ընկնելով, դա նոյն Բարթուղիմէոսներ մինչև խու սոքի տակ ծնծղեցին, Հայոց Հոգեւորականին Վեհափառը ընդունում եղին, չարաշարութիւն պաշտպանելու համար. ձախողութիւնը բանտողը պատճառ եւ եղի եղին Նա այնքան գոհերի բոլոր քը փոխանակ արձագանք տալու Հայ մամուլին մէջ, Հայ հրապարակախօսների դատում — բոլ հակառակը նրանց նախատանացն էլ արժանացան — որով շատ կուռն էլ փոքր, հայրերների քաղցրութիւնն էին ճաշակած... ժամանակը այս անունը կը լուսաբանի, Դուցէ և հէնց դրանից էին փոխանուներանք, որոնք այնքան չարաչար ծածկել եւ անդարկել ջանացին այն պատկերութիւնները... Դուցէ և այդ էր

անտանելը, որ պաշտպան հովուապետն դեռ նաև փարձակոր գիրքերը. Վերջացաւ մի ամբողջ հարսութիւն անցրի՛նք մեր ձեռքէն...

Եւ ո՛ գարմանք, այն ժամանակը որ ծաղրանքով փոխարինեց դէպի եկեղեցիները, որ նրանք կոփանուրեցին այդպիսի մի հարստութիւն, մի քանի ժամանակից յետոյ դիրս անուանեց Ս. Պօլուեցիները, որ նրանք մինչև իսկ ասին չը թափեցին Բեռ-թլեհեմի պէծ մի մասնաւոր, մաքրեց յետոյ յայտնի լինող անհատի հանդիման թափելու համար... Թողունք, որ ընթերցողը դառն թէ՛ինչ խան հաւատարմութիւն կը գտնեն գործքերին ու խօսքերին մէջ։

Այժմ անցնենք խօսակցութեան նիւթ է դարձել — Այվազեան Արքեպիսկոպոսի տնօրինութիւնը, Այս մարդը Մայիսին — Միւսուհի օրհնութեանը Էջմիածնի վանքը փորձարկել էր չատ մեղադրանք կասցով։ Այս էր պատճառը որ այնքան քաղաքավար գովեց ու փառաբանել էր Մանկունուն։ Ով սուրբ ոսկի, ինչ մեծ է քո զօրութիւնը... Այսօր միենոյն մարդը 28ի չափ զգալի եւ րեխաներ ժողովել բերել է իբր թէ ձեմարանը տալու 28ից միայն 6ն էին ընդունվել. Միւսները անընդհատ Թաքուածեն Դաղստանում գիտեք ամեն էլ հիւանդ էին, շատերը հարուստ մարդկանց որդի են, փոքուկ կեանքի սովոր. նրանք դեռ տարիման զրկված են, որ մինչև անդամ փոխել են ու ղղում էջ-միածնեն... Այո թէ ինչ մարդ է եղել Արքեպիսկոպոսին, որն այս

միածին որդի ծիրանի ունէր — տասնեան — որ իր զարթքերը կարող եղան ձգել...

Բ. Այս կենդանութեքը, որ հիմայ ամէ հատուկ թիզութիւն և ներման թիւն են տալիս բոլոր յանցաւորներուն, ժխտադառնալիսն բոլոր արջնի գործածութեան եկեղեցական Արքեպիսկոպոսն ներս նոր կարծեցեալ մեղքերը Բարթուղիմէոս վարդապետին հրաման է տուեց ավետարանելու։ Բայց լաւ մէնք թէ նա ասել է. «Ես նոյն ժամանակ մայն կը գամ Էջմիածին, երբ իմ պահանջած բնութիւնը բաց կանեն, երբ իմ արժէքը բավականին բաւականութիւն կը տան, թէ չէ ոչ ինձ ներելով ես չեմ գալ Էջմիածին, որովհետև իմ խիղճը հանգիստ է, ես ինձ ամենեքին մեղադրուած, պատժուած չեմ համարում, քանի որ ես ինձ մեղաւոր չեմ ճանաչում եթէ դորիլը, կաշառակերները անպատիժ կը մնան, ես կուզեմ որ պատժուած լինեն, դանէ արդարով կիմանամ ուրիշները, թէ ինչ զանազանութիւն կայ իմ և նրանց մէջ»։ Միւսները դուրս անցան տաղիմ այսքանս

Ն.

ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դաւմերը, որ ձեռքով հարթի կիւրակեցման երեկոյեան մի պետութ անցքը է պատահել քաղաքիս Ս. Յովհաննէս եկեղեցում։ Եկեղեցու ծխականներից մէկը ժանանուն է և...

տեսակ խափան ազգասիրութեան են մեզ միամ, այդ չի նշանակել թէ նը բաջ կեանք եւ չեն համակում իրենց սրբոյ, թէ նրանք այդ բաներից մէ կում անձնական շահ ունեն ծածկած. միտում ազգասիրութեան վառ եւ անդ բուրբոր — բոցը որ հրկիզում բոլորովին անուոյի դէպ քում. եթէ նրանք յարձակ վում են այս ու եղի անհամար վրայ և թէ նրանք ատաքարկում են այս ու այն ակզբունքը, թէ նրանք պաշտպանում են այս ու այն մաքրութ հիմնադրոն թեանը, համարակութեանը, այդ չի նշանակել թէ անձնական հակակրութիւն, անձնական հաշիւ անձնական թշնա մանք ունին. Ոչ. ամենևին ոչ. Ինչպէս կարելի է թող տալ այդ տեսակ բան կարծել մեր մասին, մեր հրապարա կախօսների համար Որանից աւելի ինչ վնաս, բարձր այրպէս ունինք, որ միայն որանենք ճշմարտը, ազգասիրութ համը. Ոչ, պէտք է հաւատալ, կուրօրէն, մանկան պէս հաւատալ, թէ դրանց բարձրածը մէջն է, ներկայ ժամանակիս ոգին. այս ուրիշ պէտք է նրանց փոր ծառնութեանց համապատասխան և մեր սրտի լեզուն.

* * *

Մարդիկ գրում են մէկը միւսի համաձայնութեան զանազան յարաբերութեանց մէջ. եթէ քո բարեկամը սրտից գովաբանում է մանենում. քեզ մեծ բարիք, մեծ լաւութիւն անելու կերպաւորով և յանկարծ քեզ խորխորատի մէջ է գլորում, այդ չի նշանակել թէ այժմ բարեկամ չը կայ, թէ բարեկամը

վատ են թշնամու, եթէ մէկը մերձ նում է քեզ, քո գաղափարներից, քո զգացումներից համակիր է ձևանում և գրանով պարզ սրտից ընկերանում է, անմեղ հոգւոյ սիրահարում, անբիծ անուանող բծախնդիր ներկայանում և մի գեղեցիկ օր, աւա՜ղ, քեզ իր թշնամութեան մէջ առնելով՝ իր նախանձ կորութեան զոհում, տեսարք չկամու թեանը թուաւական ճշմարտութիւն տալ՝ այդ չի նշանակել թէ այժմ մաքրում ընկերութիւն. սրանից լաւականութիւն չը կայ. եթէ ներկայ ժամանակիս մարդը իր վեճակի ծղնաժամի մէջ քեզ յոյս, քեզ ապաւէն է ճանաչում, քո տուրն է ընկնում և քեզանով իր ցանկացած բաղձանքին հասնում, այնուհետև — իրենը նուանալուն յետոյ — քեզ վատաբարոյ քեզ նախատանք քեզ խորդախ հռչակել քեզ թշնամանում, այդ չի նշանակել թէ այժմ երախտագիտութիւն չը կայ, թէ այժմ ամեն մէկն ինքը իր համար է աշխարհը ստեղծած համարում, թէ այժմ չը կայ գնահատութիւն. եթէ անմեղ տեղը քեզ դատապարտում է անիրաւ, չարափորձը, եթէ նեղ գըրութեան մէջ երեսները դարձնում են քեզանից քո ընկերները, քո բարեկամները, եթէ ամեն քեզ վերայ քար են բարձրացնում, քո երեսին ցեխ են շպրտում, քեզանից դարձնում են գլուխները, որովհետև դու քաջութիւն ես ունենում նրանց պակասութիւնները նըրանց երեսովը ասելու, նրանց վատթարութիւնները երեսն հանելու, վատը վատ անելու, այդ չի նշանակել թէ

այժմ չը կայ արդարութիւն, արդար դատաստանը, չը կայ ընկերութիւն, մարդասիրութիւն, կարեկցութիւն, չը կայ անաչառ քննադատութիւն, ճշմար տասիրութիւն, պարզերեսութիւն. Ոչ, ամենևին ոչ. որովհետև այդ կը նշանակէր ամբողջ աշխարհը, ամբող մարդկութիւնը վատաբանել, մեղադրել, որ աններելի յանցանք կարող է համա րուել, որ խելքից դուրս բան է...

* * *

Բաւականանանք այսքան օրինակներով. Ես վերցրի բոլորը մեր կեանքի նշանաւոր երեւոյթներից. ես վերցրի երեւելի անհատների, բարձր դիտակար գերին, վեհ հիմարկութիւններին և վերջն էլ մի ընդհանուր ակնարկ եղերի ներկայ դրութեանը. Այս ամենով ես ուզում էի ապացուցել, որ ժամանակս փոխուել է. հին հետ և ամեն բանը ողբամե և լեզուն. Այս ամենով ուզածէի ապացուցել, թէ որովհետև իւրաքանչիւր բառ կապուած է մի որոշ գործողութեան — առարկայի հետ. ուստի և անհիմե է կարծել (ինչպէս անում են շատերը) թէ այժմ չկայ առաքինութիւն, ճշմարտութիւն, անձնուիրութիւն, պատրաստակամ ընձեռումն, սիրութիւն, սրբութիւն, հայրութիւն, սրտացաւ հովւութիւն, բարոյական վարձատրութիւն, իդէալական պարտա-վճարութիւն, անշահասիրութիւն, հաստատամտութիւն, անաչառ քննադատութիւն, ազգասիրութիւն. անկողմ նապաշտ հայեացք, անսպառ գաղափարական ուղղութիւն, ընկերութիւն, եղբա-

յրութիւն. Ոչ, այս ամենը կան, բայց ոչ այն հասկացողութեամբ, այն մտքով, այն գործադրութեամբ, ինչպէս հասկացել, մտածել և գործադրել էին մեր նախնիքը, ինչպէս մէկնում են մեր ժխտահասսոր բառարանները. Այլ և սըրանք ժամանակի հետ փոխել են և իրենց նշանակութիւնը — ուրիշ փոխել են նշանակութեան հետ էլ գործողութիւնը...

Պէտք յեղափոխութեան մեր լեզուի մէջ. պէտք են նոր գիրքեր, նոր գաղափարակցութիւն, նոր ուղղութեան. թէ չէ խղճալի, ողորմելի կը լինի նոր նոր լեզուագէտների հոգաբարձութեան տակ մնալով... Եւ այս յեղափոխութիւնը՝ այս նոր ուղղութիւնը պէտք հայ աշխի մէջ մտցնի հայ վիպասանը իր կեանքով, հայ հրապարակախօսը իր գրչով, հայ դաստիարակը — մանկավարժը (նամանաւանդ Էջմիածնայ ճեմարանի) իր ջերմեռանդներով, իր կենդանի օրինակներով. հայ հոգեւորականը իր պաշտօնավարութեամբ — իր գործառնութեամբ. հայ մարդը իր վարմունքով, իր արարքով. իսկ ես, խեղճ ֆելիետօնիստս էլ, իմ յօդուածներով...

Մուրճ

ընդհանուրին և մեր ուշադրութիւնը հրավիրում ենք այս մի բանի որ պակասութեան վրա: Երևանը փոխանակ քաղաքավարի կերպով պատասխանելու՝ սկսում է որսալ ու հաչել, եկեղեցու մէջ այդ մարդուն որ համարձակուել էր իրեն նկատողութիւն անել և ակնարկել թէ հաչելը ներկայացնում է, եկեղեցու փոքրը փառաբանում են այդ…

Փոքրիկ բանը մեծանում է և վերջանում, նրանով՝ որ նրա հետևեալ—Մի քանի օր—մայրաքաղաքները հաշտւում են ընդամենը իրենց միջից մի քանիսին և յանձնում նրանց, որ հաշիւ պահանջեն սրանց երեխաներից:

* * *

«Վարժարան» ամսագրի Մայկեան բանկը—ինչպէս կարդում ենք № 4-ում—տպագրել, առանձին 300 օրինակ այդ ցուցակի գրքոյկներ ձրի աշակերտներին ձրիաբար բաժանելու համար:

* * *

Պ. Սկոպեան Արութիւնի Էջմիածին բերած աշակերտներից մինը իր հօր հետ միասին Էջմիածնից դարձել է Երևան և մտադիր է կրկին Պ. Պոլիս վերադառնալ: Այսպիսի մարդը չքաւոր է, հիւանդ, կարօտ օգնութեան… Նա գիտէ է անշուշտ երեխաների գիտութեանը—նոր թարգմ ակնարկութիւն հայցելու: Այսպիսով, որ փոքր ինչ օգնութիւն և դրամ տանեցեալ որ այնուհետև կարող լինի ճանապարհ ընկնել…

Ինչ անուն տանք պ. Սկոպեանի այս աստիճանի վարմունքին. Ինչ երեսով պիտի նա կրկին Պոլիս վերադառնայ…

* * *

Ասացինք «Երևեկեան Մանուկ» հանդիսի Յանիկ անուան տեսարանը: Աշխատութեան արժանի է, մանաւանդ Տիկին Արուսեակ Տիգրանի Նարինը [illegible] ընկերուհիների վարպետութեամբ: Կը ծանօթացնենք Պաղի բնիկ Տիկնոջ այդ նամակի բովանդակութեան հետ:

* * *

Լսում ենք, որ Միրզոյեանի խումբը պատրաստում է «Մէր և Նախապաշարմունք» կատակերգ ներկայացնելու: Լսում ենք որ տոմսակների գները պակասեցրած կը լինին:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԻԳԴԻՐԻՑ գրում են. «Քանի որ գիտեմ որ համարում մի քաղաքական նշանակութիւն ունի այդ կերպով վերստեղծ եր պարոն Մ. Սարգսեանցին, որն պատել յայտնի է իր գաւառի բնաւորութեամբ և գործունէութեամբ:

* * *

Նոյն տեղից. «Մեր ուսուցիչների գրութիւնը շատ անմխիթար է. Ծնողաբար միմեանց դէմ անձնական հակակրութիւն ունենալով՝ գրքերն են փոխում ամեն քանի բէ իրենց:

* * *

ԳԱԴԼԺԻՑ Պ. Ամենիճը հաղորդում, որ անցեալ 10-ին վախճանուեց Որմիզի մէջ և 13-ին թաղուեց Ալեքսանդր Սարգսեանի [illegible] Գրիգոր [illegible] Մաշիկեանց: Նամակը կը տպագրենք միւս անգամ:

* * *

ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ Պ. Դր.—Բարխուդ գրում, որ Նորին Վեհափառութեանը Գէորգ [illegible] Մակար Եպ.—Տէր-Յովհաննէսեան [illegible] և իրեն տեղը: Այս մասին [illegible] Նորին [illegible] Մակար Եպ. [illegible] մեր [illegible] պատրաստ [illegible] համար:

ՊԱՏՆԻ ՓՈՍՏԱՐԿՂ

ԵՐԵՒԱՆ. պ. Խաչատուր. Ձեր Սարգսեանցի թարգմանած «Երկար Կեանք» գրքի մասին ձեր գրած քննութիւնը կը տպագրենք:

ՓԱՐԶ Ա. Ա. Շնորհակալ ենք Ձեր համակրութեան համար: Երգն ուղարկեցէք Ձեր անունով ստորագրուած նամակ:

ՄՈՍԿՎԱ. Ուսանող. Դասին տեղն բաւական փոխադարձ է, որ ձեր նման ուսանողը [illegible] համակրութեան և [illegible] է առանց. կարելի չէ գիտեմ հրապարակ հանել այդ տեսակ նամակները:

ԷՋՄԻԱԾԻՆ. Պ. Ն. Ս. Ստացել եմ Ձեր գրածը. պատճէն բաւական է: Դասերի 27–28 համարներից այլ [illegible] Խմբագրատուն: Բոլոր պահանջները կատարուած [illegible]:

ԻԳԴԻՐ. Պ. Ա. Պ. և շատ ձգձգուել է ձեր թուղթը, բայց մենք [illegible] Ձեր նամակից լաւ բան քաղեցինք:

Խմբագիր հրատարակիչ
ՎԱՍԱԿ ՊԱՊԱՋԱՆԵԱՆՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

По случаю предстоящаго въ 1883 году избирательнаго собранія, Эриванская Городская Управа покорно проситъ всѣхъ горожанъ заявить ей непремѣнно до 1-го Января 1883 года, кто у кого какія имѣнія пріобрѣлъ покупкою или по наслѣдству въ теченіи послѣднихъ двухъ лѣтъ т. е. съ 1881 и 1882 годъ включительно для исправленія избирательной книги.

Եկ. 1883 թուականին լինելի ընտրողական ժողովի պատճառաւ՝ Երևանի Քաղաքային Վարչութիւնը խոնարհաբար խնդրում է բոլոր քաղաքացիներին յայտնել իրեն անպատճառ մինչև 1883 թուականի Յունուար ամսի մէկը, թէ ով ումից ինչ կալուածք է ձեռք բերել թէ ժառանգաբար և թէ գնելով այս վերջին երկու տարուայ ընթացքում՝ այսինքն 1881 և 1882 թուականներին, ընտրողական ցուցակն ուղղելու համար:

ОБЪ ИЗДАНІИ ВЪ 1883 ГОДУ ВЪ Г. ТИФЛИСѢ

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАГО ЮРИДИЧЕСКАГО ЖУРНАЛА

„ЮРИДИЧЕСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ"

(годъ третій).

Журналъ какъ и прежде, выходитъ по Четвергамъ, въ размѣрѣ отъ 1 до 2 печатныхъ листовъ текста, кромѣ приложеній, по прежней программѣ, въ объемъ которой входятъ *статьи по всѣмъ вопросамъ,* вытекающимъ *изъ теоріи и практики права и судопроизводства, переводъ, изложеніе* и *обсужденіе* важнѣйшихъ *распоряженій и узаконеній правительства,* краткіе *отчеты* (а въ случаяхъ важныхъ стенографическіе) о выдающихся судебныхъ дѣлахъ, особенно интересныя гражданскія *рѣшенія,* случаи изъ судебной жизни и практики *(разныя извѣстія), корреспонденціи* юридическаго содержанія. *городская хроника,* перечень *новыхъ книгъ* юридическаго содержанія и *обзоръ печати, тезисы кассаціонныхъ рѣшеній:* правительствующаго сената и Тифлисской судебной палаты. *судебный указатель,* и пр.

Редакція журнала *Тифлисъ, Давидовская ул., д. Кипанова.*

Администрація (для пріема подписки, объявленій и розничной продажи)—Тифлисъ, Сололакская ул., д. Мелікова.

Подписная цѣна на журналъ, съ доставкою и пересылкою: *на годъ—10 р., на 9 мѣс.—8 р. 20 к., на 6 мѣс.—3 р. 20 к.* и *на 1 мѣс.—1 р. 20 к.*

Разсрочка въ платежѣ денегъ допускается—для годовыхъ подписчиковъ: *при подпискѣ 4 р. и въ февралѣ и мартѣ по 3 р.*, и для *полугодовыхъ:* при *подпискѣ 3 р.* и *чрезъ мѣсяцъ еще 3 р.*

Подписаться можно съ 1-го числа каждаго мѣсяца и не далѣе конца года —*Отдѣльные нумера* по 25 к.—*Объявленія,* казенныя и частныя, *по таксѣ* за занимаемое мѣсто.—Кромѣ администраціи журнала, подписка и объявленія принимаются въ *Москвѣ и С. Петербургѣ* въ книжныхъ магазинахъ Н. П. Анисимова.

Издатель *А. С. Френкель.* (Присяжный повѣренный)
Редакторъ *А. В. Степановъ.*

Дозволено цензурою. Г. Эривань, 26 Ноября 1882 Պաշտ լրագրի տպարան Типографія газеты «ПСАКЪ» (ПАПАДЖАНОВА)